

Голові спеціалізованої вченої ради
ДФ 20.051.100
Прикарпатського національного
університету імені Василя Стефаника
доктору педагогічних наук, професору
Стинській Вікторії Володимирівні
(76018, м. Івано-Франківськ,
вул. Шевченка, 57)

ВІДГУК

офіційного опонента, доктора педагогічних наук, професора, професора кафедри загальної педагогіки та дошкільної освіти Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка Невмержицької Олени Василівни на дисертаційну роботу Бандури Лілії Романівни «Історіографія застосування інноваційних технологій у підготовці майбутніх вчителів початкової школи у закладах вищої освіти України (90-ті рр. ХХ ст. – початок ХХІ ст.)», подану на здобуття ступеня доктора філософії з галузі знань 01 Освіта / Педагогіка зі спеціальності 011 Освітні, педагогічні науки

Актуальність теми дисертаційної роботи та її зв'язок із галузевими науковими програмами. Розвиток освіти в сучасній Україні визначається низкою векторів, серед яких: модернізація, інноваційність, неперервність, прогностичність, доступність, гнучкість тощо. Ці тенденції притаманні усім ланкам системи освіти, зокрема, й вищій, перед якою стоїть завдання підготовки мобільних, конкурентоспроможних, ініціативних, освічених фахівців.

Дослідження історії розвитку вітчизняної освіти та педагогіки підтверджують, що питання підготовки сучасного, креативного вчителя вимагає постійної уваги та своєчасної інноваційно-змістової перебудови й модернізації у відповідь на умови, що постійно змінюються. Впровадження інноваційних підходів у процес підготовки фахівців покликані подолати розрив між освітою і вимогами життя. І в цьому контексті важливо не лише звертатися до кращих сучасних практик підготовки фахівців, але й вивчати позитивний історичний досвід.

В українській педагогічній науці накопичено ґрунтовні матеріали з історії становлення, розвитку інноваційних технологій у підготовці здобувачів до майбутньої професійної діяльності. Однак вони потребують узагальнення та систематизації. Проте ні у сучасній науковій літературі, ні у джерелах минулих років комплексно не відображено проблему історіографії застосування інноваційних технологій у підготовці майбутніх вчителів початкової школи у закладах вищої освіти України (90-ті рр. ХХ ст. – початку ХХІ ст.). Власне, цю прогалину й взялася заповнити Бандура Л.Р.

У дисертації виділено низку чинників, які актуалізують дослідження історіографії застосування інноваційних технологій у підготовці майбутніх вчителів початкової школи у ЗВО України означеного періоду. Серед них: інтерес українських науковців до досліджень з проблем сутності інноваційних технологій та особливостей їх застосування у закладах вищої освіти наприкінці

90-х рр. ХХ ст.; практичний досвід впровадження отриманих знань у практику роботи початкової школи; важливість вивчення історіографії застосування інноваційних технологій у підготовці вчителів початкової школи та необхідність наукового обґрунтування отриманих знань; унікальність застосування окремих інноваційних технологій під час фахової підготовки майбутніх вчителів початкової школи; набута у ході вивчення українських історіографічних досліджень інформація щодо особливостей інноваційних технологій та необхідність її наукового, історичного та педагогічно осмислення та обґрунтування.

Зважаючи на те, що рівень методологічної підготовки майбутніх вчителів початкової школи у закладах вищої освіти потребує постійного оновлення, вдосконалення, гнучкості в контексті освітніх трансформаційних процесів та викликів суспільства, а наявність великої фактографічної бази потребує необхідності впорядкувати її, дисертаційна робота Бандури Л.Р. є своєчасною та актуальною.

Дисертаційне дослідження є складником науково-дослідницької роботи кафедри педагогіки та освітнього менеджменту імені Богдана Ступарика Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника «Історико-педагогічні проблеми навчання і виховання у системі безперервної освіти» (державний реєстраційний номер – 0108U009122).

Тему дисертації затверджено на засіданні Вченої ради Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника (протокол № 10 від 30.10.2018 р.) та уточнено на засіданні Вченої ради Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника (протокол № 01 від 30.01.2024 р.).

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, їх достовірність. Проведений аналіз комплексного історико-педагогічного дисертаційного дослідження та наукових публікацій здобувачки, опублікованих за темою дослідження, дають підстави стверджувати про високий рівень оволодіння авторкою роботи методологією наукової діяльності, а також про успішне виконання дисертаційного дослідження, результати якого мають наукову новизну, теоретичне та практичне значення. Завдання, результати і висновки поданої до розгляду наукової роботи обґрунтовані на достатньо високому рівні.

У дослідженні коректно сформульована актуальність, визначені об'єкт (історіографія проблеми застосування інноваційних технологій у ЗВО України) та предмет (доробок української педагогічної науки 90-х рр. ХХ ст. – початку ХХІ ст. щодо застосування інноваційних технологій у підготовці майбутніх вчителів початкової школи задля поліпшення якості освіти та стимулювання розвитку наукових досліджень з означеної проблеми). Мета і завдання відповідають заявленій темі.

Авторкою використано комплекс методів дослідження (загальнонаукові (аналіз, синтез, класифікація, індукція, дедукція тощо), історіографічний, термінологічний, порівняльно-аналітичний, структурно-системний, статистичний, SWOT-аналіз тощо), взаємодоповнення яких сприяло розгляду історіографії застосування інноваційних технологій у підготовці майбутніх

вчителів початкової освіти у закладах вищої освіти України упродовж 90-х рр. ХХ ст. – початку ХХІ ст. на основі кваліфікованого аналізу джерельної бази.

Принагідно варто зазначити, що джерельна база дослідження є надзвичайно широкою. Вона охоплює 883 найменування (з них близько 30 – іноземними мовами) та включає нормативно-правові документи, монографії, дисертації, довідкові видання, навчально-методичну літературу, матеріали наукової періодики тощо.

Відтак зауважимо, що дисертаційна робота є змістовною, характеризується обґрунтованістю викладених положень, авторка засвідчує культуру наукового мислення, уміння визначати й розв'язувати наукові проблеми, логічно й аргументовано викладати матеріал. Загалом дисертаційна робота сприймається як закінчена наукова праця, що містить нові наукові результати.

Наукова новизна дослідження полягає в тому, що дисертантка вперше здійснила комплексне історико-педагогічне дослідження історіографії застосування інноваційних технологій у підготовці майбутніх учителів початкової школи в закладах вищої освіти України 90-х рр. ХХ ст. – на початку ХХІ ст. Запропонувавши власну періодизацію історіографічного процесу застосування інноваційних технологій у підготовці майбутніх учителів початкової школи у ЗВО України (90-ті рр. ХХ ст. – початок ХХІ ст.), дослідниця виокремила й обґрунтувала три етапи розвитку досліджуваної проблеми, визначивши тенденції, притаманні кожному з них. Бандура Л.Р. схарактеризувала особливості змісту інноваційних технологій та їх застосування у закладах вищої освіти в історіографічному контексті, окреслила потенціал інноваційних технологій у підготовці майбутніх учителів початкової школи у ЗВО України досліджуваного періоду. Крім цього, дисертанткою запропоновано авторську інтерпретацію ключових понять дослідження: «застосування інноваційних педагогічних технологій», «історіографія застосування інноваційних технологій». У дослідженні Бандури Л.Р. подальшого розвитку набула специфіка підходів до визначення ступеня дослідженості джерел з історіографії застосування інноваційних технологій у підготовці майбутніх учителів початкової школи.

Практичне значення результатів дослідження є незаперечним і зумовлене можливістю його багатовекторного використання. Зокрема, матеріали дослідження можуть бути використані в науково-дослідницькій роботі (під час підготовки науково-педагогічних праць), освітній діяльності (у закладах вищої освіти, для підготовки підручників, науково-методичних посібників; як джерело інформації для здобувачів педагогічних спеціальностей; практикуючих педагогів).

Перевагою рецензованої роботи вважаємо представлені у дисертації вже апробовані на практиці методичні матеріали, які використовуються в освітньому процесі закладів вищої освіти. Це підкреслює особливу практичну значущість дисертаційного дослідження Бандури Л.Р. Зокрема, розроблено і рекомендовано до використання у закладах освіти такі авторські розробки і матеріали: елективний курс «Дискусійні питання застосування інноваційних технологій у підготовці майбутніх вчителів початкової школи (історіографія дослідження)», концепція сторінки в соціальній мережі «Інстаграм» (Instagram inno_vativeview),

матеріали для підготовки майбутніх учителів початкової школи, а саме: бібліографічний покажчик «Застосування інноваційних технологій у підготовці вчителів початкової школи у ЗВО» та методичні рекомендації для використання праць сучасних дослідників з проблеми застосування інноваційних технологій у практиці підготовки вчителів початкової школи.

Основні положення та результати дослідження впроваджено в освітній процес низки закладів освіти України, що підтверджено відповідними довідками. Серед них: Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника (довідка №01–23/78 від 01.04.2024 р.), Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича (довідка № 17/191120 від 10.04.2024 р.), лицей імені В'ячеслава Чорновола, м. Івано-Франківськ (довідка №2/12 від 18.12.2023 р.)

Загальна оцінка змісту роботи. Дисертаційна робота Бандури Л.Р. є цілісним дослідженням, у якому комплексно простежено історіографію застосування інноваційних технологій у підготовці майбутніх вчителів початкової школи у закладах вищої освіти України (90-ті рр. ХХ ст. – початок ХХІ ст.).

Дисертаційне дослідження має чітко вибудовану та логічну структуру. Воно складається з анотацій українською та англійською мовами, переліку умовних скорочень, вступу, трьох розділів, загальних висновків, списку використаних джерел, додатків.

У вступі авторка обґрунтувала актуальність теми, вказала на її зв'язок із науковими планами та темами, сформулювала об'єкт, предмет, мету і завдання наукового пошуку, визначила хронологічні та територіальні межі дослідження, охарактеризувала використані дослідницькі методи та джерельну базу, обґрунтувала наукову новизну, теоретичне і практичне значення отриманих результатів, подала відомості щодо апробації основних положень дисертаційної роботи та їхнього впровадження в освітній процес закладів вищої освіти України тощо.

У першому розділі «Теоретичні засади дослідження історіографії застосування інноваційних технологій у підготовці майбутніх вчителів початкової школи у ЗВО (90-ті рр. ХХ ст. – початок ХХІ ст.)» здобувачка схарактеризувала понятійно-категоріальний апарат дослідження, зокрема уточнила зміст провідних понять: «історіографія», «підготовка вчителя початкових класів», «освітня технологія», «педагогічна технологія», «інноваційна технологія», «інновація», «новація», «історіографія застосування інноваційних технологій» тощо.

Доречно наголосити й на тому, що дисертантка здійснила історико-педагогічний аналіз наукових та практичних здобутків із проблеми. Розгляд теоретичних засад історіографії дозволив зробити висновок про те, що українські науковці активно вивчали питання інноваційних технологій, їх види, особливості впровадження в освітній процес закладів вищої освіти та заклали фундамент у вигляді основних понять та багатогранної джерельної бази з означеної проблеми.

Вагомим напрацюванням авторки вважаємо також запропоновану у розділі періодизацію історіографічного процесу нагромадження знань про застосування інноваційних технологій у підготовці вчителів початкової школи,

що охопила три етапи: I етап (1993–1999 рр.) – період активного пошуку сутності поняття «інноваційні педагогічні технології», пріоритету застосування кредитно-модульних технологій навчання в процесі підготовки майбутніх учителів початкової школи тощо; II етап (2000–2016 рр.) – домінування досліджень з питань євроінтеграції в розвитку вищої освіти, активного впровадження інноваційних освітніх технологій у підготовку вчителів початкової школи тощо; III етап (2017–2021 рр.) – період активного розвитку цифрових технологій, застосування інноваційних технологій у процесі підготовки вчителів початкової школи відповідно до вимог Концепції Нової української школи тощо.

У другому розділі «Пріоритетні напрями розвитку наукових досліджень про застосування інноваційних технологій у підготовці майбутніх вчителів початкової школи у ЗВО України (1993–2021 рр.)» дослідниця ґрунтовно охарактеризувала кожен із виокремлених нею етапів історіографічного процесу нагромадження знань про застосування інноваційних технологій у підготовці вчителів початкової школи.

Третій розділ «Актуальні проблеми застосування інноваційних технологій у підготовці майбутніх вчителів початкової школи в інтерпретаціях українських учених (90-ті рр. ХХ ст. – початок ХХІ ст.)» відзначається особливим підходом до визначення потенціалу творчого використання накопиченого та науково проаналізованого матеріалу про історіографію застосування інноваційних технологій у підготовці майбутніх вчителів початкової школи задля підвищення ефективності освітнього процесу у ЗВО та, як наслідок, у початковій школі. Зважаючи на те, що належна організація підвищення рівня методичної підготовки педагогів неможлива без попереднього вивчення їхніх потреб та запитів, дисертантка провела опитування як здобувачів освіти, викладачів, так і практикуючих вчителів початкової школи (фокус-групові дискусії, опитування, Swot-аналіз), спрямоване на з'ясування ефективності застосування інноваційних технологій, переваг та недоліків, визначення найчастіше застосовуваних та перспективних інноваційних технологій. Проведене дослідження стало підґрунтям для розробки елективного курсу для здобувачів; методичних рекомендацій, адресованих працівникам відділів освіти, вчителям початкової школи; керівникам закладів загальної середньої освіти, здобувачам вищої освіти та викладачам ЗВО; концепції сторінки в соціальній мережі «Інстаграм», покликаної інформувати про останні новини щодо історіографії застосування інноваційних технологій у ЗВО; бібліографічного покажчика, що забезпечує умови для вивчення дискусійних питань досліджуваної проблеми.

Матеріали дисертації Бандури Л.Р. виважені, обґрунтовані, викладені послідовно з дотриманням наукового стилю. Всі розділи дисертації мають внутрішню єдність, логічність і завершеність. Загальні висновки є логічними, змістовними, зосереджуються на результатах дослідження, відповідають поставленим завданням. Додатки, укладені авторкою, конкретизують й поглиблюють виклад матеріалу, поданого у тексті дослідження.

Повнота викладу основних положень дисертації в опублікованих працях. Кількість та повнота висвітлення основних положень та результатів наукового пошуку у публікаціях аспірантки за темою дисертації відповідає

чинним вимогам. Бандурою Л.Р. опубліковано 12 наукових праць: 5 статей у наукових фахових виданнях України (дві у співавторстві), 6 тез доповідей на наукових конференціях, 1 розділ у колективній монографії.

Відсутність порушення академічної доброчесності. Під час виконання дисертації аспірантка дотримувалася принципів академічної доброчесності. За результатами перевірки та аналізу матеріалів дисертації не було виявлено ознак академічного плагіату, елементів фабрикації та фальсифікації. По всьому тексту роботи простежується єдиний стиль викладу матеріалу. Це самостійно виконане наукове дослідження. Всі ідеї та наукові положення, викладені в дисертації Бандури Л.Р., отримані авторкою особисто.

Дискусійні положення та зауваження до дисертаційного дослідження. Загалом позитивно оцінюючи наукове і практичне значення отриманих дисертанткою результатів, звертаємо увагу на окремі дискусійні положення й висловимо деякі побажання й зауваження до змісту роботи:

1. У підрозділі 1.1 подано значну кількість тлумачень поняття «історіографія». Було б доречно оформити зазначений матеріал у вигляді порівняльної таблиці, що надало б роботі більшої системності та логічності.

2. Уточнення потребує назва підрозділу 1.2 «Ступінь дослідження проблеми», адже у ньому здійснено класифікацію та огляд джерельної бази дослідження.

3. У другому розділі дисертаційного дослідження чільне місце займає аналіз наукових досліджень про застосування інноваційних технологій упродовж хронологічних меж дослідження. Доцільно було б більш виразно акцентувати на дослідженнях, в яких розкриваються сильні і слабкі сторони окремих інноваційних технологій, що стало б підґрунтям до розробки нового педагогічного інструментарію.

4. У дисертаційному дослідженні проведено опитування викладачів щодо інноваційних технологій, яким вони віддають перевагу у роботі зі здобувачами освіти. На нашу думку, варіанти відповідей до окремих питань анкети (наприклад, 1, 2, 3) (Додаток Е) надто звужують можливі відповіді респондентів. Варто було б доповнити їх іншими варіантами відповідей, чи надати можливість респондентам запропонувати свої варіанти.

5. Значну увагу у дослідженні присвячено цифровим технологіям навчання. Ми абсолютно погоджуємось з тим, що сьогодні цифрові технології посідають чільне місце на ринку освітніх інноваційних технологій. Крім цього, на с. 196, 211 дисертаційного дослідження Бандура Л.Р. стверджує, що сьогодні актуалізується дослідження питання використання штучного інтелекту у підготовці майбутніх вчителів початкової школи. Вважаємо, що цей аспект проблеми є цікавим та перспективним, а вивчення досвіду застосування нейромереж у підготовці майбутніх вчителів початкової школи стане основою для подальших наукових пошуків дисертантки.

Однак висловленні зауваження не впливають суттєво на загальну позитивну оцінку дисертації Бандури Л.Р., що здійснена на високому науковому рівні та є завершеним науковим дослідженням.

Загальний висновок. Дисертація Бандури Лілії Романівни «Історіографія застосування інноваційних технологій у підготовці майбутніх вчителів початкової школи у закладах вищої освіти України (90-ті рр. XX ст. – початок

XXI ст.)», подана на здобуття ступеня доктора філософії зі спеціальності 011 Освітні, педагогічні науки галузі знань 01 Освіта/Педагогіка, є актуальним, цілісним, завершеним, самостійним науковим дослідженням.

Дисертаційна робота відповідає вимогам Постанови Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії» від 12.01.2022 № 44 (зі змінами) та Вимогам до оформлення дисертації, затвердженим наказом МОН України від 12.01.2017 № 40 (зі змінами), а її авторка Бандура Лілія Романівна заслуговує на присудження ступеня доктора філософії з галузі знань 01 Освіта / Педагогіка зі спеціальності 011 Освітні, педагогічні науки.

Офіційний опонент:

доктор педагогічних наук, професор,
професор кафедри загальної педагогіки
та дошкільної освіти
Дрогобицького державного
педагогічного університету
імені Івана Франка

Олена НЕВМЕРЖИЦЬКА